

Opgesteld door: Niek van den Berg (kennismakelaar Kennisrotonde)

Vraagsteller: opleidingscoördinator interne academie PO

Referentie: Kennisrotonde. (2018). *Welke kenmerken van kenniswerkplaatsen dragen bij aan professionalisering en schoolontwikkeling?* (KR.614). Den Haag: Kennisrotonde.

2 april 2019

Vraag

Welke kenmerken van kenniswerkplaatsen (van onderwijsprofessionals begeleid door externe onderzoekers) dragen bij aan professionalisering en schoolontwikkeling?

Kort antwoord

Literatuurstudie, monitoronderzoek en analyse van praktijkvoorbeelden leiden tot de conclusie dat in kenniswerkplaatsen die bijdragen aan professionalisering en schoolontwikkeling, deelnemers een gemeenschappelijk belang en een eigen instellingsbelang hebben bij de samenwerking. Ten tweede zijn ze actief in hun community door onder meer regelmatig bij elkaar te komen, onderling vertrouwen op te bouwen en een gezamenlijke taal te ontwikkelen. Draagvlak en een lerende cultuur binnen de scholen zijn ook belangrijk, en ten vierde is duurzaamheid een factor: succesvolle samenwerking vergt een lange adem.

Als een werkplaats een richtinggevend gemeenschappelijk thema heeft, lijkt dit voordelen te hebben voor de transfereerbaarheid van inzichten (tussen scholen) en nadelen voor de betrokkenheid en kennisbenutting binnen de deelnemende scholen. Bij een meer open thema lijken de transfereerbaarheid kleiner en de interne betrokkenheid en bruikbaarheid groter. Het onderzoek hiernaar is echter nog pril.

Toelichting antwoord

Actief betrokken zijn bij onderzoek draagt bij aan professionele ontwikkeling van docenten (Maandag et al., 2017) en geeft via die lijn input voor onderwijsontwikkeling. Als docenten zelf onderzoek gaan doen (bijvoorbeeld actieonderzoek), hebben ze wel

goede begeleiding nodig gedurende een wat langere tijd (Ponte, 2002). Onder meer kenniswerkplaatsen kunnen voorzien in een structuur daarvoor; het zijn samenwerkingsverbanden van onderzoekers en praktijkprofessionals, soms ook met andere belanghebbenden zoals gemeenten en bedrijven.

Kenniswerkplaatsen zijn doorgaans niet zelf object van studie. Een uitzondering daarop is het flankerend onderzoek bij de werkplaatsen onderwijsonderzoek die sinds 2016 zijn gestart met subsidie van NRO. De werkplaatsen zijn gericht op kennisontwikkeling aansluitend bij schoolontwikkelingsvragen, en op daadwerkelijk gebruik van die kennis in de scholen. Tegen deze achtergrond is onder meer een internationale literatuurstudie uitgevoerd naar succesfactoren voor onderzoekswerkplaatsen. Ook is er - met name bij de eerste drie werkplaatsen in het primair onderwijs - voorzien in onafhankelijk monitoronderzoek naar de werking van de werkplaats. Verder zijn praktijkvoorbeelden elders in kaart gebracht.

Succesfactoren op basis van literatuuronderzoek

Om met het literatuuronderzoek beginnen, Zuiker et al. (2017) verzamelden 55 kernpublicaties over samenwerkingsverbanden tussen scholen in instellingen voor hoger onderwijs. Op basis daarvan concluderen de auteurs dat bij werkplaatsen die (onder meer) bijdragen aan professionalisering en schoolontwikkeling

- alle betrokkenen (in de scholen en bij de hogescholen en universiteiten) schoolontwikkeling als gemeenschappelijke doelstelling hebben,
- de onderzoeksvragen die in dat verband worden geformuleerd, afkomstig zijn uit de scholen,
- die vragen ook bij het expertise- of interessegebied van de betrokkenen (scholen en ho) aansluiten,
- de partners in de werkplaats een 'gemeenschappelijke taal' ontwikkelen,
- de partners taken en verwachtingen duidelijk afstemmen en
- de scholen onderzoek een plek geven in de schoolstructuur en cultuur, door leraren vrij te roosteren voor onderzoek, en door waarde te hechten aan vragen stellen en onderzoek initiëren (Zuiker et al., 2017).

Aanvullingen op basis van monitoronderzoek

De genoemde inzichten van Zuiker et al. (2017) zijn uitgangspunt voor het monitoronderzoek naar de werkplaatsen onderwijsonderzoek, waarvoor documentenanalyses, interviews en een vragenlijst zijn (en worden) ingezet. In de tussenrapportage over jaar 1 van de werkplaatsen primair onderwijs benoemen De Jong et al. (2017) drie mogelijke aanvullingen op de literatuurstudie. Ten eerste wijzen ze op de rol van de *werkplaatscoördinator* (in elk geval in het eerste jaar) voor het structureren van de werkplaats, als aanspreekpunt en voor het verstevigen van het netwerk. Ten tweede wijzen ze op de rol van het *schoolbestuur* voor het faciliteren en stimuleren van schooldirecteuren om deel te nemen aan de werkplaatsen en dit te prioriteren, en (voor als de subsidie van NRO niet meer beschikbaar is) het voortbestaan van de werkplaatsen te borgen. Een derde aanvulling is de aandacht die besteed zou moeten worden aan

mogelijke ontwikkelingen binnen de *hogescholen en universiteiten* die participeren in de werkplaatsen (naast de aandacht voor schoolontwikkeling).

Voor uitspraken over de feitelijke bijdrage van de werkplaatsen aan de schoolontwikkeling bleek de eerste tussenrapportage nog te vroeg; de werkplaatsen waren nog maar net opgestart. In de tussenrapportage na 2 jaar werkplaatsen PO worden wel al wat voorzichtige uitspraken gedaan (Exalto et al., 2018). Zo lijkt het dat een richtinggevend gemeenschappelijk thema voordelen heeft voor de verbinding tussen (de vragen van) de scholen en de transfereerbaarheid van onderzoeksinzichten, maar nadelen voor de betrokkenheid, verbinding en kennisdeling tussen leerkracht-onderzoekers en hun collega's binnen de eigen school. Bij een meer open thema is er meer ruimte voor diverse schoolgebonden vragen en lijkt de betrokkenheid en verbinding tussen leerkracht-onderzoekers en hun collega's binnen de eigen school groter. Dit lijkt de bruikbaarheid binnen de school ten goede te komen, maar de transferbaarheid van onderzoeksinzichten buiten de school te beperken.

Toetsing werkmodel aan de hand van andere praktijkvoorbeelden

Naast het besproken monitoronderzoek baseert ook het onderzoek van Schot et al. (2019) zich op de bevindingen van Zuiker et al. (2017). De onderzoekers beschrijven zes praktijkvoorbeelden van samenwerking tussen scholen (po, vo, mbo) en instellingen voor hoger onderwijs in Nederland, gericht op kennisontwikkeling ten behoeve van schoolontwikkeling. Ze concluderen dat een aantal succesfactoren uit de literatuurstudie en het monitoronderzoek zijn te herkennen.

- Ten eerste is van belang dat participanten *een gemeenschappelijk en een eigen instellingsbelang* hebben bij de samenwerking. Het gemeenschappelijk doel is om met zorgvuldig praktijkgericht onderzoek bij te dragen de onderwijskwaliteit in de scholen. Het belang voor de scholen is om onderzoek te doen naar een concreet eigen vraagstuk, waardoor de school iets heeft aan de opbrengsten en de docenten een onderzoeksmatige aanpak ontwikkelen. Ook de betrokken universiteiten en hogescholen kunnen eigen belangen hebben, bijvoorbeeld meer inzicht krijgen in de praktijk, of een onderzoeksomgeving voor studenten bieden.
- Ten tweede is *community-vorming* belangrijk: regelmatig bij elkaar komen, vertrouwen opbouwen, een gezamenlijke taal ontwikkelen draagt bij aan de samenwerking, de kennisontwikkeling en benutting.
- *Draagvlak en een lerende cultuur binnen de school* zijn hiervoor ook belangrijk. Als die nog niet sterk zijn ontwikkelt, kan een voorlopersgroep die zichzelf zichtbaar maakt, en werkt aan een vraagstuk dat veel collega's urgent vinden, goed werk doen.
- Ten vierde is *duurzaamheid* een factor. Succesvolle samenwerking vergt een lange adem.

Geraadpleegde bronnen

- De Jong, A., Exalto, R., De Geus, W., Kieft, M., Klein, T. & Lockhorst, D. (2017). [Werkplaatsen onderwijsonderzoek PO. Tussenrapportage onderzoek jaar 1.](#) Utrecht: Oberon.
- Exalto, R., Klein, T., Lockhorst, D., Sipkens, D. & De Geus, W. (2018). [Werkplaatsen onderwijsonderzoek primair onderwijs. Tussenrapportage onderzoek jaar 2.](#) Utrecht: Oberon.
- Maandag, D.W., Helms-Lorenz, M., Lugthart, E., Verkade, A.T., & Veen, K. van (2017). [Features of effective professional development interventions in different stages of teacher's careers. A review of empirical evidence and underlying theory.](#) Groningen: Lerarenopleiding Rijksuniversiteit Groningen.
- Ponte, P. (2002). *Actie-onderzoek door docenten: uitvoering en begeleiding in theorie en praktijk.* (proefschrift) Amersfoort/Leuven: Garant.
- Ponte, P. (2002). [Actie-onderzoek als professionaliseringsstrategie voor docenten uitgevoerd en begeleid.](#) *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders* 23(3), 11-19.
- Schot, W., Zuiker, I & Oomen, C. (2019). [Onderzoekssamenwerking tussen PO-, VO- en MBO-scholen met instellingen voor hoger onderwijs.](#) Utrecht: Universiteit Utrecht
- Zuiker, I., Schot, W., Oomen, C., De Jong, A., Lockhorst, D. & Klein, T. (2017). [Succesvolle werkplaatsen: wat is er nodig voor een vruchtbare onderzoekssamenwerking tussen onderwijspraktijk, hogescholen en universiteiten?](#) Utrecht: Universiteit Utrecht/Oberon.

Meer weten?

Zie voor voorbeelden van Kenniswerkplaatsen in het (primair) onderwijs

<https://www.kohnstamminstituut.nl/woa/>

<http://www.kijkoponderwijs.nl/professionals/werkplaats-onderwijsonderzoek/>

<https://www.point013.nl/>

<https://ixperium.nl/onderzoek-en-ontwikkeling/onderzoekswerkplaatsen-gepersonaliseerd-leren-met-ict/>

<https://www.kenniswerkplaats-diversiteit.nl/>

<http://www.kenniswerkplaats-rotterdamstalent.nl/>

Onderwijssector

PO

Trefwoorden

Kenniswerkplaats, samenwerking onderzoek en praktijk, professionalisering, schoolontwikkeling